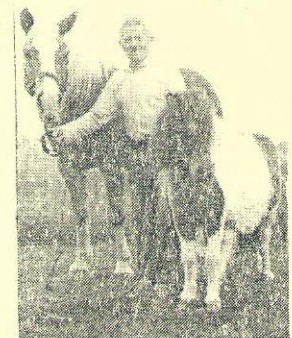
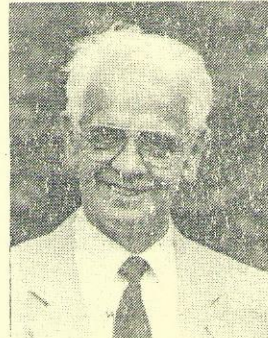
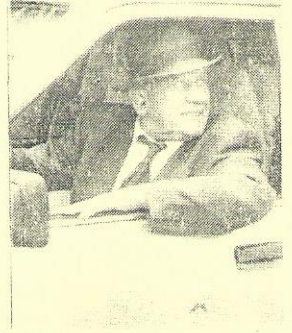
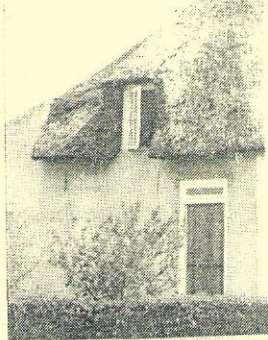

De Oosteindse mens

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	1
DE VOERMAN	3
DE KOLENBOER	6
DE OUWE BAKKER	9
DE LOONWERKER	12
DE BOERIN	15
DE VROUW VAN DE OUWE KOSTER	18
DE ONDERWIJZERES	21
DE OUDSTE BOER	24
DE HERBERGIERSTER	27
DE AMBTENAAR	30
DE SMID-DE KOSTER	33
DE BOER	36
DE COMMANDANT	39
DE OUDSTE TRAMREIZIGER	42

VOORWOORD

De serie portretten van "De Oosteindse Mens" verscheen in de tweemaandelijke aflevering van ons dorpsblad "De Schakel".

De bakker, de waardin, de koster en verdere Oosteindse mensen vertelden daarin over hun leven. Niet het vergeelde archief, maar het gesproken woord was de bron van informatie.

Te mogen boekstaven hoe onze oudere dorpsgenoten kleur geven aan hun leven is een boeiende bezigheid. De rode draad die door al deze verhalen heenloopt, is dat ze eelt op hun handen hebben van het harde werken en dat ze van het leven en van Oosteind houden.

Vaag hangt me een tekst bij, waarin een mens met een museum vergeleken wordt. Als je er niet op tijd bij bent om zijn levenservaringen te noteren, is er een compleet museum afgebrand, als hij sterft. We zijn onze levende musea dankbaar, dat we in hun archief mochten duiken en ieders levensverhaal voor het nageslacht konden behouden.

Het is ter gelegenheid van het bezoek van onze nieuwe burgemeester, Mr. W.J. Ligtfoot en zijn echtgenote aan de buurtschappen Heikant en Ter Horst, dat deze bundel werd samengesteld en aan hen het eerste exemplaar werd overhandigd.

Namens Heemkundegroep "Ulendonc",
H. EEMKUNDE

Met dank aan:

Cor Huijben voor de foto's

Erna Leijten voor het type-werk

Anny van Dongen voor de lay-out

Schryver: Nico Wieme 2

DE VOERMAN

*PORTRET VAN:
JAN CARON,
HOGE DIJK 16,
OOSTEIND*

Jan stond rustig te spitten in zijn grote tuin. Zijn waakhond ging als een razende te keer, toen ik de werf betrad. Behoedzaam werd ik naar de voormalige paardestal geloodst. In deze verbouwde gezellige ruimte stond de koffie al klaar.

Mijn oog werd het meest getrokken naar de accordeon, die afgedekt was met een mooie plastic hoes en op een tafeltje stond. Daar lag trots het onderwerp van ons gesprek te wachten.

Al vlug hielp Jan me uit de droom. Zijn grootste passie, "HET PAARD", kreeg terecht voorrang. Zijn vriendelijke ogen achter dikke brilleglazen, begonnen te glinsteren.

In zijn ex-paardestal zat Jan op zijn stokpaardje.

Vader Janus was voerman. Dat hield in, dat hij 's morgens om 4 uur al uit de veren was om zijn span te voeren. Vader pakte alles aan, wat maar vervoerd kon worden: de tobsen met bessen van de kleine boertjes werden naar de veiling in Tilburg gebracht; de kolen voor de leerlooierijen ter plekke bezorgd; de dikke bomen op de koets versleept; het graan voor Guust van Gorp zijn molen aangevoerd.

Tot laat in de avond was vader in de weer. Het harde werken was geen sta in de weg voor het nageslacht. Moeder Jans schonk het leven aan 10 kinderen. Jan was het 5e kind uit de rij.

Als kind mocht hij vader al om 4 uur meehelpen met voeren.

Voor hij naar school moest, zat hij dan nog wat te dommelen bij de platte buis. Eigenlijk is Jan met het paard opgegroeid.

Na de lagere school lag het in de lijn van verwachting, dat hij vader zou meehelpen. Twintig jaar lang haalden ze voor de melkfabriek "De Eendracht" de melk op.

Soms lagen er zulke diepe blubber-sporen in de zandwegen, dat de boerderijen onbereikbaar waren. De boeren moesten dan zelf hun kannen van 30 liter op een kruiwagen tot aan de bereikbare weg aanvoeren.

DE PAARDEN

Als er een paard kreupel was, was er ook geen brood op de plank. Vader liep dan te mopperen. Moeder had dan een levenswijze volzin op de tong: *"Zolang het maar in de stal blijft, pa!"*. Het verplicht stempelen drukte dan minder zwaar.

Soms reed vader 's nachts een paar vrachtjes. Dit in-het-zwart wat bijverdienen, bleef niet onopgemerkt aan de jaloerse blik van sommige dorpsgenoten. Diegene die vader dan aanbracht kon op een flink pak slaag rekenen.

Met weemoed denkt Jan Caron terug aan de "grijze". Dit paard was een grote Belgische knol. Het sleet heel zijn paardeleven bij de Caronnen, behalve de 3 jaren dat het samen met zijn ooms Cor en Frans in concentratiekamp Vught gevangen zat. Na de bevrijding konden ze het "familie-stuk" terugkopen. Van oom Frans hebben ze nooit meer iets vernomen.

Vervoerbedrijf Caron en Zoon liep zo goed, dat er een tweede koppel trekpaarden voor zoonlief werd aangeschaft. In 1946 zou Jan de eerste zijn, die een oude Engelse dumpwagen kocht. Vader bleef gewoon met zijn paarden de boer opgaan om bomen te versjouden en bieten te vervoeren.

HET CONCOURSWERK

Ondertussen hadden ze ook al een harddraver aangeschaft en nu begint er een nieuwe periode in Jans leven: de paardencoursen.

Drie volgeplakte fotoboeken zijn de stille getuigen van een bewogen paardenverleden.

Het begon allemaal op de wilde banen van Maastricht, Mechelen en Gulpen. Daar gingen de mindere goden met paarden en sulkey de strijd aan. Samen met zijn maat Henny de Kort, haalde hij zoveel overwinningen, dat ze niet lang aarzelden om over te stappen naar de "profs". Op Duindigt en Groningen streed Jan om de ereplaatsen met de andere toppers van Nederland. Meestal had Jan zelf de teugels in handen; soms werd de bekende pikeur Willem Geertse ingehuurd. Rond 1975 was Jan met zijn stayer "Manderino H" de grote concurrent van "Kees Verkerk". In die jaren sleepten ruiter en paard 65 overwinningen in de wacht en het dubbele aantal andere ereplaatsen. Zo maakte een eenvoudige Oosteindse voerman furore op de Nederlandse drafbaan.

Als je zoveel van paarden weet, de fijnste kneepjes van dit vak kent, en zoveel van die dieren houdt, kijkt men er niet van op, als je zo'n ere-lijst behaalt.

Toen Jan in 1981 zijn beide benen brak, omdat "Zeewinde" op hol sloeg, was dit nog niet het einde van zijn passie. Hij ging door tot 1988. Op aanraden van zijn vrouw Nelly stopte hij.

De paardengeschiedenis zet zich echter voort. Zijn kleinkinderen rijden nu ook al paard en Jan is zelf van plan weer te gaan fokken.

DE ACCORDEON

Als het even stil wordt en er weer een bakske wordt genomen, gaan twee paar ogen richting accordeon. Als 7-jarig kind begon Jan te spelen.

Deze trek had hij ook van zijn vader meegekregen. Meester Minjon is de muziekmeester, die hem van noten leert spelen. Anderhalf jaar lang werd er voor de laatste H. Mis op zondagmorgen geoefend.

Met Piet van Rijen, de oom van Toon, werden ze een veel gevraagd duo op bruiloften en met kermissen.

Toen Jan in 1954 met Nelly Michielse trouwde, werd zijn accordeon opgeborgen. Nelly schonk Jan vier kinderen: Anneke, Wies, José en Janus.

Na 37 jaar pakte Jan zijn oude liefde, de accordeon, weer op. Samen met zijn broer Ad gaf hij zijn medewerking aan een bonte avond voor buurtvereniging 't Hoekske.

Nu zijn ze uitgegroeid tot een complete band, met een gitarist, de zoon van broer Ad aan het keyboard en twee zangeressen.

Daarnaast is hij samen met zijn vrouw Nelly bij het "Dongens Bont". Deze folkloristische klompdansersgroep van 7 echtparen onder leiding van Jan Jansen wordt veel gevraagd. Zo vergezelden ze bijvoorbeeld voetbalvereniging Willem II tijdens een toernooi van 10 dagen in Noord Frankrijk. Ze voorzien jaarlijks de culturele dag van de K.B.O. van passende ontspanning.

Alleen treedt Jan maandelijks op voor de oudjes in "De Volckaert" te Dongen. Met carnaval speelt de Oosteindse band weer in "De Beurs".

Het gonst van het echte leven op de Hoge Dijk 16.

Als Jan opstaat om wat voor me te spelen, pakt hij niet de accordeon, die onder die mooie plastic hoes op het tafeltje staat. Hij gaat naar binnen en komt terug met een kleine accordeon, waarop zijn vader ook altijd speelde.

De sterke grote handen die "Manderino H" naar vele overwinningen voerden, glijden nu zachtjes langs het klavier van vader Hohner.

Hij speelt het lied, dat hij zelf dichtte ter gelegenheid van de Gouden Bruiloft van vader en moeder.

In 8 coupletten bezingt hij de beelden uit zijn kinderjaren:

*Ik weet nog hoe pa zondag-'s avonds
ging biljarten in 't café.*

*We mochten dan op hem wachten,
want hij bracht steeds "kwatta" mee.*

*O, wat was het dan gezellig
bij ons pa en moeder thuis.*

*Ma vertelde dan een sprookje
rond die oude platte buis (bis)*

Het is zijn lievelingslied.

Een grote combinatie-wagen van Coca-Cola toetert om dieselolie.

We gaan stilletjes uit elkaar. Als ik wegfiets, langs "Place de Manderino H" probeert Boris de mooie tekst, die mijn hart roerde, te overblaffen.

DE KOLENBOER

*PORTRET VAN:
KEES DEN BOER,
GROENENDIJK 2,
OOSTEIND*

De boerderij van Kees staat rechts van "de bakker". Met zijn brede zijgevel en een gedeelte van de voorpui die vooruitsteekt, lijkt het, alsof huis en stal met de bocht in de weg meegebouwd zijn. Het is een van de meest schilderachtige boerderijen uit ons kerkdorp.

Er zit een duif op het rieten dak, als ik op de Groenendijk 2 aanklop. Ik wil een afspraak maken om een levensverhaal voor de Schakel te krijgen. Wat Kees betreft, kan het nu meteen, ook al staat het middageten te pruttelen op de gaskachel. Zijn vrouw Jo onderbreekt de schoonmaak om een bakske te zetten.

Kees den Boer doet zijn naam eer aan. Hij oefende de boerenstiel uit en was kolenboer van Oosteind.

ALS BOERENZOON

In het gezin den Boer werden 16 kinderen gedoopt en er bleven er 9 van in leven. Bovendien had moeder 3 miskramen. Kees nu was de jongste van de jongens. Hij doorliep, zoals vroeger vaak, alleen de lagere school. Op zijn 7e jaar was hij er naartoe gegaan: op zijn klompen en in een "korte" broek. Bij nadere uitleg bleek, dat die "korte" broek over de knieën hing en er werden lange kousen onder gedragen: een soort van voorloper van de bermuda en de legging; de geschiedenis herhaalt zich weer eens.

Kees heeft alle vier de onderwijzers gehad: bovenmeester G. Verhulst en de drie meesters onder hem.

Hij maakte nog net mee, dat de lagere school moderniseerde. De zusters van Dongen begonnen een aparte meisjes-school. Het klonk met enige spijt in zijn stem. Hij voelde er dan ook niks voor om naar het jongenspatronaat te gaan. Zijn ogen twinkelden, als hij vertelt: *"Ik zwierf liever langs de straat"*.

Vader had 8 bunder land en pachtte er nog 6 bunder bij. Als kind werden ze ingeschakeld om te helpen. Zo was er elke dag een andere melkploeg. Die stond om 5 uur op, men tuigde de hondekar aan om de 9 koeien te gaan melken.

Om 7 uur moesten ze dan thuis zijn, want dan werd de melk opgehaald. Dat gebeurde op toerbeurt met een stel andere boeren. Als 12-jarige mocht hij het lint in de hand nemen.

Heel de oogst was voor eigen gebruik en voor de beesten. Moeder bakte een keer per week brood voor het hele gezin. Twee keer per jaar werd er een varken van 400 pond geslacht. Piet en Kees Huyben kwamen die aan huis slachten. Als kinderen waren ze vroeg op om er getuigen van te zijn. Wie als eerste van de jeugd de kont van het varken kuste, kreeg de blaas. Zo'n gedroogde blaas met een stokje erin diende met carnaval als rommelpot.

Vader was inmiddels van de rechterkant van de bakker naar diens andere kant verhuisd (huidige bewoner: B. Mureau.) Ondanks deze verbetering kende het gezin veel armoe. Een ei op de markt in Oosterhout bracht 2½ cent op, een liter melk ongeveer 3 cent. Als 14-jarige kreeg Kees 10 cent tractement. Daar kocht hij een "brok" van.

Als 16-jarige was hij oud genoeg om het dorp te verlaten en hij ging in Dongen en Oosterhout uit. Als lekkerrij werd dan een eierkoek met ijs gegeten.

Het ging altijd te voet. Vader had wel gemoderniseerd, maar met 1 fiets op 11 liefhebbers had je niet veel keus.

DE VERKERINGSTIJD

Aan het vliegveld in Gilze-Rijen heeft Kees als 22-jarige zoete herinneringen. Onderweg ontmoette een groep Oosterhoutse mannen een aantal Rijense schonen. Kees zijn oog viel op Jo de Jong, een boerendochter van 19 jaar. Het eerste half jaar was zoiets strikt geheim. Toen had Kees er knap genoeg van, trok zijn beste frak en stoute schoenen aan, hij lichtte Jo niet in, en stapte op een zondagmiddag bij huize de Jong binnen. Hij is er trouw 4½ jaar lang gekomen.

In die verkeringstijd mochten ze één keer samen op bezoek bij zus Ria. Het was toen immers de gewoonte voor alle paartjes, dat ze in en rond het huis bleven. Vaak werd er dan gerikt of buiten centje-tik gespeeld. Bij dit spel werden dan op een grote platte steen centen gelegd met de "muntkant" naar boven. Vanaf een streep in het zand werd een ijzeren bal gegooid in de richting en zo dicht mogelijk bij de steen. Lag de bal dan op armlengte, dan probeerde men die centen met de bal op zijn kant te raken, zodat deze kantelde en hopelijk met "kruis" bleef boven liggen en zo kon inrekenen. In dit mannenspel gaf Kees zijn a.s. schoonvader geen cent toe.

ALS KOLENBOER

In 1935 trouwden Kees en Jo. Er was een periode van boerenvernuft aan voorafgegaan.

In de boerderij op Groenendijk 2, waar vader eerst woonde, zat nu alleen Lauwke van Dongen en zijn vrouw nog. Lauwke verkocht kolen voor de oude Jan Sniijders uit Raamsdonksveer en hij zou er nu mee ophouden. Kees was er bijna dagelijks gaan buurten gedurende 2½ jaar. Hij zag er wel een boterham in. In de crisistijd verdiende je als boer het zout in de pap nog niet.

Om nu te testen of Kees zijn handen uit zijn mouwen kon steken, had Jan Sniijders op een goeie morgen een steekproef genomen. 's Morgens om half zes was hij al op de ouderlijke boerderij verschenen, terwijl moeder aan het melken was en Kees aan het "voeieren". Dit was zijn geluk. Hij huurde eerst 5 jaar het kolenbedrijf en is daarna tot de koop overgegaan. Hij werkte als een paard. De kolenafzet werd steeds groter. Zijn gebied strekte zich uit tot Chaam, Riel, Breda, Tilburg, Bezooyen en Waalwijk. Op de fiets ging hij in de zomer de bestellingen opnemen. In het najaar werden de kolen met paard en wagen bezorgd. Het ging zo goed, dat Kees een knecht in dienst nam. Als de wagons kolen vóór het stookseizoen op het spoor van Waspik gereed stonden, werkte Kees met een stel knechts een week lang dag en nacht door om ze op tijd gelost te krijgen.

Ondertussen waren Jo en Kees moeder en vader geworden van 8 kinderen. Wat hadden ze het een stuk beter dan vroeger. De jongens leerden op hun beurt van vader het lint in de hand te nemen. Er werd een tweede span paarden en een tweede kolenkar aangeschaft.

Later werd dit een vrachtwagen. Tijdig schakelde ze ook over op olie en gas. Van de winst kon Kees telkens een bunder land en een koe kopen. De kolenboer werd weer zandboer. Op 60-jarige leeftijd stopte hij met werken. Twee van zijn jongens, Jan en Walter, gingen door met boeren en steenkolen verkopen.

De zakelijke voorzichtigheid die Kees in het praten over het kolentijdperk aan de dag legde, maken nu weer plaats voor boerenduidelijkheid en gulle lach.

Kees is nu 83 en Jo 80. Ze wonen gezellig in hun schilderachtige boerderij. *"Ik ben hier ingetrouwd en wil er liever in de kist uitgedragen worden."*

Na 2 uur babbelen, laat Kees duidelijk merken, er toch honger van gekregen te hebben. We nemen gehaast afscheid.

DE OUWE BAKKER

**PORTRET VAN:
RINUS VAN DEN BIGGELAAR,
PROVINCIALEWEG 201,
OOSTEIND**

Hij is net terug van vakantie, onze "ouwe bakker". Het is hem aan te zien. Zijn bruin gebakken gezicht doet me aan zijn volkoren brood denken, dat zo lekker smaakte. *"Zou ons gesprek ook om van de smullen worden?"* vroeg ik me af. Het koele pilsje dat me aangeboden werd, was wellicht een klein voorteken.

Daar zat hij dan met zijn tweehonderd pond in een van die grote makkelijke zetels. Getooid in zijn korte broek, ziet hij er vitaler uit dan toen hij in 1984 stopte met brood bakken. Het rentenieren doet hem zichtbaar goed. Zijn vrouw Adrie is naarstig de planten aan het water geven. Als dochter Adrienne opbelt en hij enthousiast vertelt, heb ik de kans eens rustig rond te kijken: het nieuwe en het antieke gaan hand in

hand, net als bij Rinus zelf. Onder zijn barometer hangt een in het oog vallende tekst:

*"Wie dagelijks vlijtig is als een bij,
kracht heeft als een stier,
werkt gelijk een paard,
en 's avonds zo moe is als een hond,
die moet eens naar de dierenarts gaan,
het zou kunnen dat hij een ezel is"*

HOE HET ALLEMAAL BEGON

Rinus'vader, Jan van den Biggelaar uit Fijnaart, trouwde met Anna van den Noort uit Oosteind. Ze kregen 5 kinderen. Rinus was het jongste Biggelaartje. Vader was zijn bakkerij in het slagerepand van van de Put begonnen.

In 1909 liet hij de bakkerij bouwen, van waaruit nu Jan Polak Oosteind van brood voorziet. Het bakkersvak was toen nog geheel puur handwerk. Al zijn brood werd met de hand in grote troggen gekneet. Ze bakten tarwe- en roggebrood.

Op hoogfeestdagen en met de kermis leverden ze krentenmik, eierkoeken en cadetten.

Het meel kwam van Guust van Gorp. Melk werd op toerbeurt geleverd door telkens een andere boer.

Het gist kwam uit de stad.

In de met hout gestookte oven konden 100 "twee-ponders-broden". De bakker zelf ging het hout hakken in de Duiventoren. Hij maakte er musterd van en zette het op een schelf.

De houtskool, die hij na het bakken uit de oven krabde, werd aan de nonnen verkocht. Ze gebruikten die houtskool in de stoven tijdens de kerkdiensten. Ze betaalden de bakker deze verwarming met een doos sigaren.

Toen Rinus 7 jaar was, werd hij als hulp ingeschakeld in de bakkerij. Hij kreeg een grote bakkersmuts op, waar hij amper onderdoor kon kijken en met zijn korte beentjes werd hij op een rozijnenkistje of een omgekeerde emmer gezet. Op die hoogte leerde hij de eerste kneepjes van het vak.

Na de lagere school bekwaamde Rinus zich verder. Vier jaar ging hij naar de bakkersschool in Tilburg. De lessen werden uiteraard op zondag gegeven van 11 uur tot 4 uur.

AL VROEG UIT DE VEREN

Om 6 uur 's morgens was het brood gebakken en werd het aan huis bezorgd. Vele jaren deden ze het met paard en wagen. De Biggelaars waren geen Caronnen, ze lieten het paard staan en stapten over op de bakfiets.

Als het flink geregend had, stond heel de Berkenstraat blank.

De bakfiets werd dan aan een touw door de modderpoel getrokken.

In die tijd hadden alle boeren zelf een bakkersoven.

"Jan, we hebben deze week zelf gebakken", was een zinnetje dat vaak terugkwam. Daarom maakte hij zijn wijk zo groot mogelijk en verkocht hij brood in Oosterhout en Dongen.

Na vaders dood zette de 14-jarige Rinus samen met zijn broer Kees het familiebedrijf voort.

In de Tweede Wereldoorlog werd er wat meer verdiend. De boeren vernieuwden hun keukens en de stoffige bakovens werden het eerst gesloopt. Onze bakker voer er wel mee.

Het waren ook flinke eters, die Oosteindenaren. Vijf maal daags een broodmaaltijd was heel gewoon. Vaak was het 12 broden per bestelling.

Het zwarte graan, dat niet was opgegeven aan de C.C.D. werd middenin de nacht dwars door de weilanden naar de molenaar gebracht en de nacht daarop gemalen en wel langs dezelfde weg opgehaald.

ZIJN HUWELIJK

In 1948 leerde Rinus zijn Adrie, een boerendochter uit Den Berg, kennen. Ze hadden 5 jaar verkering. Elke zondag en soms zaterdags toog hij naar zijn aanstaande. Hij maakte geen deel uit van de groep jongemannen die in de vastentijd hun liefje niet zag. Hij was toen dus al zijn tijd vooruit.

In 1953 trouwden Rinus en Adrie. Er werden drie dochters en een zoon geboren. Als kinderen van de lagere school kregen ze een bakkersmuts op, waar ze amper onderdoor konden kijken. Met hun korte beentjes werden ze op een rozijnenkistje of omgekeerde emmer gezet. Op die hoogte leerden ze de eerste kneepjes van het vak kennen. Waarschijnlijk kwamen ze vlugger dan vader achter de strekking van die opvallende tekst onder de barometer.

Ze gingen allen studeren. Het rozijnenkistje en de emmer verdwenen uit de bakkerij.

BAKKER EN NOG VEEL MEER

Maar je was niet alleen bakker. Als je 40 jaar op het dorp brood rondgebracht hebt, ben je een van de hunnen. "*Eet toch mee Rinus*", was maar heel gewoon, zelfs als er al met zijn tieners uit die hele grote pan pap werd gelepeld. Rinus sloot zich dan graag als de elfde aan. Wat ging het er toch gemoedelijk aan toe. Zo had hij zelfs een plek waar elke zaterdagochtend om 7 uur een grote pan bloedworst met bliksemhete appelmoes op de platte buis stond te wachten. Buurten, dat hoorde erbij. Hand- en spandiensten verrichten was heel gewoon. Het waslijnen spannen, gordijnen ophangen, kokende wasketels van de platte buis tillen was één kant. Hij maakte ook de schaduwkanten mee: burens die ruzie hadden en familievetes. Ook van het leed, veroorzaakt door ziekte, ongeval en dood, was hij deelgenoot. Bij al die bonte schakeringen van wel en wee kon de bakker goed luisteren en erover zwijgen. Zijn vader had hem een gouden levensregel meegegeven: "*Denk eraan dat je je mond houdt!*".

Vrouw Adrie wist lang niet alles.

De bakker, de levensfilosoof, de levensgenieter, zat op z'n praatstoel.

Zijn rentenieren heeft de liefde voor zijn vak niet verminderd. Hij reist de jaarbeurzen af, gaat naar de vergaderingen van zijn vakgenoten, zoekt zijn collega's op en als het nodig is steekt hij Jan Polak een handje toe. Hij kijkt me indringend aan, als hij zegt: "*het zijn goeie mensen op Den Horst! Wat is het intens triest, dat onze boeren door de bureaucratie zo beknott worden! Tegenwoordig schijnt alles te stinken!*"

We hebben smakelijk gebuurt.

DE LOONWERKER

**PORTRET VAN:
JOS BEENAKKERS,
VEERSE WEG 28,
OOSTERHOUT**

Daar zit hij dan voor me aan zijn grote tafel, de pionier van de Gebroeders BEENAKKERS, loonbedrijf en grondverzet.

In het nieuwe huis aan de Veerseweg in Oosterhout huist een Oosteinde mens. *"Door dit doorploegd gezicht moet een heel leven gegaan zijn"*, mijmer ik. Gezellige rimpels en ondeugende ogen getuigen van veel humor. Nu moeder een dagje uit is met haar zussen, zorgt Jos voor het bakske.

HET KIND

Op 10 januari 1918 werd Jos geboren in het boerderijtje van bakker Brandt. Het stond aan de Provincialeweg tegenover Toon Duffhues. Het is daar nu de nieuwe wijk (Hoogeind).

Jos' vader verdiende de boterham met turfsteken in de Willemspolder. Met eigen paard en kar vervoerde hij die turf. Het echtpaar Beenackers-Bol kreeg 9 kinderen. Zus Bets was de oudste en Jos de eerste zoon.

Als schoolkinderen plukten ze bessen en frambozen. Die werden naar Bartje de Jong gebracht, die ze weer naar de veiling bracht.

In een half jaar stierven een zusje van 3½ jaar en een broertje van 4½ jaar.

Dit zware velies tekende het gezin en ze verhuisden naar Zevenbergse Hoek. Na twee jaar kwam het gezin weer richting Oosteind en ze gingen in Dongen wonen.

Het was toen het begin van de crisisjaren en er was veel armoede.

Vader verdiende 9 gulden per week bij de werkverschaffing. Gelukkig kon zus Bets als dienstmeisje bij Piet Driesen gaan werken en gingen Jos, Jans en Piet bij de boer aan de slag. Alles wat ze bijverdienden werd echter van vaders uitkering afgetrokken.

DE KNECHT

Jos eerste plek als knechtje was bij boer Janus Staak. Voor f 175 per jaar en met kost en inwoning verrichtte Jos 10 à 11 uur noeste arbeid per dag. Tijdens zo'n lange dag werd er 5 keer geschaft. Jos kreeg lange armen van de kruiwagens voer, die hij de stal inreed en de mest, die eruitgereden moest worden.

Niet alleen lange armen maar ook grote neusgaten van het blazen bij dit zware werk. Zijn smakelijke lach wrijft Jos met zijn linkerhand weg, als hij deze anecdote vertelt. In zijn rechterhand brandt een filter-sigaret. Het is een dubbele beweging die nog vaak zal worden herhaald tijdens ons gesprek.

Er volgen nog meer grappige verhalen, zoals van de boer, die Jos en zijn maatjes buiten de deur zette. Ze hadden "ont" (oneerlijk) gespeeld bij het rikken. Op hun beurt namen ze de boer te grazen door een grote trambiels schuin tegen zijn achterdeur te zetten. Ze zijn er nooit meer gekomen om te kaarten.

Het was een leuk ploegje knechten waar Jos deel van uitmaakte. Je moest ook iedere 14 dagen naar het Lof en H. Familie in die tijd. Toen ze ouder werden, trokken ze over de dorpsgrens en bezochten alle kermissen in de omgeving en nog veel verder weg.

EIGEN BAAS

De oorlog bracht grote verandering in het leefpatroon van de Oosteindse mens. De knechtjes werden nu loonarbeiders.

Jos deed zijn landbouwwerk bij landbouwer Bink op de Groenendijk.

Deze "stijgende" lijn zette Jos voort door in 1950 samen met broer Piet, loonwerker te worden. Met hun eerste paarden reden ze de melkwagen in Gilze en met hun eerste maaibalk maaiden ze de 120 ha. grasland van het vliegveld.

Ook op het vrijerspad zat Jos niet stil. Op een buurtfeestje in de schuur van Ad van Zon leerde hij een "jong duifje" kennen. In 1952 trouwde hij Jo Horsten.

In 1956 kocht hij het boeltje van zijn schoonvader: 8 koeien, de varkens, 6½ bunder land, de stal, de schuur en het huis.

De eerste jaren ging hij nog op zijn fietsje. later met de brommer op en neer naar Gilze.

Eenmaal een klantenkring opgebouwd, vestigde Jos zich daar, waar zijn wortels lagen. Het werd hard werken in Oosteind. Tot 2 uur in de nacht voerden ze bieten naar de suikerfabriek in Breda en brachten dan pulp mee terug.

Overdag werd het graan gemaaid en 's nachts het groenland omgeploegd.

In 1958 trok hij met de eerste hooipers de boer op.

In 1965 had Jos als eerste "'t strandvat" (van 300 liter) in Oosteind, het spoot meters in het rond.

HET LOONBEDRIJF

In de beginjaren van 't eigen loonbedrijf werkte Jos samen met Kees Loonen. Kees van Strien was 9 jaar lang zijn eerste knecht.

Terloops merkt Jos op, dat hij op zijn 34e jaar doof begon te worden. Zijn 2e "pet" hadden ze moeten lichten om er iets aan te kunnen doen. "Het hield dus geen verband met het feit dat hij op die leeftijd net trouwde", lacht hij smakelijk en zijn linker en rechterhand maken weer de bekende bewegingen.

Jos lijkt klein achter die grote tafel, maar terwijl hij zijn levensverhaal aan het vertellen is, groeit hij gestaag in mijn ogen. Er staat nu een familiebedrijf op poten van de gebroeders Beenackers waar je U tegen zegt. De 2 kranen, 2 loaders, de combine en de injector o.a. sieren hun machinepark. Zijn zonen werken er allemaal en als het moet ook 's nachts. Vader leeft voort in zijn nazaten.

Jos woont dan wel in de stad Oosterhout, maar hij is wel iedere dag in Oosteind te vinden, rustig rijdend door de polder met zijn autoraam half open. Hij gaat dan met "dure bidprentjes" rond, als hij het geld van het loonwerk gaat innen.

Je kunt hem ook ontmoeten bij de bejaarden in 't Oostquartier of in de kerk van Oosteind.

Hopelijk komen er snel bejaardenwoningen bij in Oosteind, waar Oosteindse mensen, zoals Jos en Jo van hun oude dag kunnen genieten.

Ze verdienen het.

DE BOERIN

**PORTRET VAN:
MEVR. BETS V. GINNEKEN-BASTIAANSE,
PROVINCIALEWEG 161,
OOSTEIND**

Haar tafel is bijna te klein. Stukken karton, potten plaksel met kwast, kapitaalband en stapels oude kerkboeken liggen erop.

Mevr. Bets van Ginneken-Bastiaansen bindt de uit elkaar gevallen kerkboeken opnieuw in en voorziet ze van een passende, zwarte foedraal.

Deze mooie hobby leerde ze van Riet de Wit bij de K.V.O. Voor haarzelf bond ze ook alle Schakels in.

Sinds haar man een jaartje geleden stierf, ligt het accent vooral op het opknappen van kerkboeken.

"In Gods hand staan de namen van de levenden en de doden gegrift."

Het lijkt sterkend om zo tastbaar het verlies van een dierbare echtgenoot te verwerken.

KINDERJAREN

Bets woont nu in het huisje dat in 1936 voor een oom en tante aan de ouderlijke boerderij werd gebouwd.

Het is een van de eerste "aanleunwoningen" in Oosteind. In die boerderij is ze geboren en getogen.

Ze is de oudste van 6 kinderen. Haar moeder verloor ze toen ze 5 jaar oud was.

Een van haar oudste herinneringen is die van een 3-jarige. Ze ging met vader mee naar het land en als ze dan slaap kreeg, werd ze aan de rand van de akker in vaders frak te slapen gelegd. Als 8-jarige hielp ze mee op het veld en met het melken van de koeien.

Zodra ze schuim in de emmer kon melken, kreeg ze van vader een zilveren gulden met de beeltenis van Koningin Wilhelmina erop.

De boerenstiel werd haar met de paplepel ingegeven. Voor de boerderij werden de dochters Bastiaansen opgeleid en niet voor een ander beroep. Toen Bets dan ook als 12-jarige van school af moest, verliet ze die met pijn in het hart.

Vervolgens ging ze 1 dag per week naar de naaischool. Als 16-jarige volgde ze een landbouw- en huishoudcursus. Deze werd georganiseerd door de N.C.B. in het lokaal van de margarine-fabriek van Verschuren. Die boterfabriek wordt nu gesloopt klinkt het pijnlijk.

Twee dagen per week kregen ze niet alleen scholing in eten koken, knippen en naaien, maar ook de kalveropfok met veel onderricht over mineralen en vitaminen stond op het rooster.

De beter gesitueerden, die tijdens de lagere schooltijd al Franse les kregen, mochten hun opleiding op het pensioonaat voortzetten.

DE KERK

Wie kerk zegt, bedoelt het kerkelijk leven. De kerk hoorde bij het leven, van de wieg tot het graf. Elke zondag werd er naar een stille mis gegaan, waarin je te communie ging en een paar uur later weer naar de gezongen Hoogmis.

's Middags gingen de meesten nog naar het lof. Iedere veertien dagen werd er nog gebiecht.

Elkaar zo vaak terugzien in en rond het kerkgebouw had een sociale functie.

Na de Mis werd er nog lang nagebuurt in en rond het kerkplein.

De meisjes van 11-16 jaar waren lid van de Maria-congregatie. De jongens op hun beurt baden, zongen en kregen onderricht bij de Jonge Wacht. Dit waren 14-daagse bijeenkomsten.

Het bood de jeugd de gelegenheid om al je oude schoolvrienden weer terug te zien. Met zo'n strenge scheiding tussen jongens en meisjes, was het voor de meisjes uit den boze, dat ze gingen dansen.

Was er een bedevaart, dan gingen de meisjes ook apart. Maar ze kwamen wel eens als gemengde groep terug, gniffelt Bets.

Dit streng omlijnde leefpatroon begon af te brokkelen na de Tweede Wereldoorlog. Bij de bevrijding door de Poolse en Engelse soldaten werd er door iedereen gedanst. De zonen en dochters verwierven zich meer bewegingsvrijheid. De bevrijding zette goed door.

Op de boerderijen speelde zich nu een opvallend verschijnsel af: terwijl de kippen, die voorheen vrij rondscharrelden op het erf, in hokken werden opgesloten, vloog de jeugd, die eerst in beslotenheid leefde uit en begon de wereld te ontdekken.

DE BOER EN DE BOERIN

De scheiding jongens-meisjes kende nog 2 grote uitzonderingen. Dat was het bezoeken van paarden-concoursen en het zich op het gladde ijs van de schaatsbaan begeven. De 23-jarige Koos van Ginneken uit Den Hout beheerste de schaatssport tot in de perfectie. Hij oogstte veel bewonderende blikken van het vrouwelijk schoon en was dan ook niet te beroerd om de 19-jarige Bets Bastiaansen uit Oosteind de edele schaatssport bij te brengen.

De ijspret werd vervolgd met 4 jaar verkering en in 1946 trouwden ze.

Voor hen gaat het volksgezegde niet op, dat zegt: "*Een ijsvrijer dooit, een kermisvrijer houdt niet!*".

Ze werden vader en moeder van 10 kinderen. Er waren precies zoveel meisjes als jongens.

De eerst 7 jaar boerden Bets en Koos op Vrachelen. Toen vader Bastiaansen in 1953 ging rentenieren, vestigden ze zich op de ouderlijke boerderij van Bets. Ze werkten samen hard op het gemengd bedrijf en deden dit met hart en ziel. Bets hielp met melken, de kalfjes verzorgen, hield de boekhouding bij, harkte de "werf" schoon, schuurde *de stoep en deed dan nog de huis-houding.*

Voor haar man was het werken zijn hobby en zijn hobby het werk. Als hij heel de week in de bieten had gehakt, ging hij 's zondags kijken, hoe ze erbij stonden.

Rond 1965 schakelden ze van lieverlee over op de veehouderij. Het samen bezig zijn, samen beslissen over de aanschaf van trekker of melkmachine gaf veel voldoening.

In 1978 volgde Henk, de oudste zoon, vader als boer op. Hij zou zich uiteindelijk als agrariër in Friesland vestigen. De andere zonen namen een job in het burger-bestaan. Bets, die zo graag had verder geleerd, en tussen het werken door, het diploma landbouw-avondschool en melkdiploma haalde, ziet haar 5 dochters doen, wat haar niet te beurt viel: ze studeerden allemaal!

Al mocht Bets dan minder letters gegeten hebben, zoals ze zo graag gewild had, van het leven zelf vergaart zij veel wijsheid.

DE VROUW VAN DE OUWE KOSTER

**PORTRET VAN:
MEVR. STIEN MICHIELSE-JACOBS
ALBERT SCHWEITZERLAAN 173,
OOSTERHOUT**

Het is veertien dagen voor Kerstmis. Het begin van de kerstversieringen staan voor het raam. Twee rijen schuinoplopende lampjes staan gereed om ontstoken te worden.

Een kordate tante Stien beweegt zich vlot in haar gezellig ingerichte service-flat. Ze ruimt een grote doos met gebreide poppekleertjes op en legt de Story opzij. In deze omgeving geniet de 78-jarige Oosteindse van haar ouwe dag. Mevr. Stien Michielse-Jacobs: de weduwe van Jan de koster is nu al 17 jaar uit Oosteind weg. Haar hart blijkt vol van de tijd van toen.

HET BEGIN

Toen zus Lies Jacobs uit Dongen op 4 augustus 1940 met Frans Michielse trouwde, werd Stien verliefd op zijn

broer Jan. Het volksgezegde: "*Van een bruiloft komt een bruiloft*" werd weer eens bevestigd.

Verkering hebben met de koster uit Oosteind was niet niks en de zondag was de enige dag dat ze elkaar mochten zien. Op een zondag in de zomer, op de rustdag dus, zag het programma van de koster er zo uit: pas om 4.30 uur opstaan; er hoefde niet geluid te worden voor het vissersmiske van 5 uur; om 7 uur de stille Mis; om 10 uur de Hoogmis; om 2 uur het Lof en om 3 uur Congregatie of H. Familie. Dit bracht met zich mee, dat Jan de Koster op zijn vroegst om kwart voor vijf bij zijn meidje in Dongen kon zijn. Rond 10 uur scheidden zich weer hun wegen en namen ze afscheid op de gang.

Dit program bleek geen opstakel in de liefde te zijn.

Op 4 augustus 1943 trouwden ze in de kerk van St. Jan de Doper te Oosteind. Bij deze gelegenheid had Pastoor van Genk zijn mooiste gewaden aan. De kerk was eerste klas versierd. Het was precies drie jaar na die bewuste trouwdag van Frans.

HET KOSTERSCHAP

In 1943 was Jan zijn vader Anton opvolgd. Vader had de kerk 27 jaar lang gediend. Jan zelf bleef 35 jaar in functie.

Als vader verdiende hij ook zijn sporen. Net als vader Abraham in dat bekende lied, kregen Stien en Jan zeven zonen. Zo was zoon Wim, in de stijl van de bekende zanger, de eerste koorknaap in Oosteind, die in de Nachtmis een kerstlied mocht zingen. Wim en zijn broers gingen in het dorp niet als de Michielses door het leven, maar als Toon van de koster, Wim van de koster, enz. Ze deden die naam eer aan. Het waren flinke knechten van vader. Het kosterschap en de neven-taken nodigden daartoe uit. Naast koster was hij ook grafdelver, begrafenisondernemer, grafverzorger, onderhouder van het kerkhof, tuinman in het hof van de pastoor, verwarmings-stoker, communie- en bidprentjesboek-vertegenwoordiger, parochiefondshaler en verzekeringsagent.

Het vaste inkomen was f 56,- in de maand netto. Toen hij om loonsverhoging vroeg, kwam de bisschop met de oplossing om halftime zijn werk te doen. Het spreekwoord "*Wie het altaar dient, eet ervan*" ging niet helemaal op voor onze koster. Jan beleefde zijn vak heel intens. Jaren na zijn actieve leven kon hij er nog over dromen, hoe hij met alles tijdig klaar moest komen met een uitvaart en een huwelijk op een dag. Badend van het zweet werd hij dan wakker.

Bij een rouwdienst kwam nogal wat kijken. Als de dode een man betrof, werd eerst de zware klok geluid, voor een vrouw werd de lichte klok gebruikt. Het priesterkoor werd geheel in het zwart gestoken, de zwarte looper werd uitgerold en midden in de kerk de grote katafalk opgebouwd. Aan de koster zijn uitrusting was o.a. te zien, in welke klasse de dode werd begraven. Een lange slipjas was eerste klas, een korte betekende tweede klas en een gewoon pak was voor een derde klas uitvaart.

Gelukkig overkwam Jan nooit, wat een van zijn voorgangers gebeurde. De grafdelver bleek namelijk een te klein graf te hebben gegraven. Ondanks verwoede pogingen van de dragers kon de kist niet worden neergelaten. Een attente pastoor stond hierbij heftig van nee te schudden, hetgeen bij de grafdelver de opmerking ontlokte: "*Als jij het beter kan, doe je het voortaan zelf maar!*" Het is niet bekend of de pastoor deze suggestie overnam.

HET HUIS

Jan en Stien lieten ook in hun behuizing blijken, dat ze verknocht waren aan broer en zus Frans en Lies. Ze woonden de eerste vier jaar alle vier op de Provinciale weg 92, naast het huis van meester Minjon. In 1947 kochten Jan en Stien het huis van vader Anton, vlak tegenover de kerk. Volgens de gewoonte bleven de grootouders inwonen. Het bood Stien de kans om iets te ondernemen. In 1953 begon ze een postkantoor. Dankzij alle mogelijke cursussen en door de praktijk gevormd, verrichtte zij daar alle lokethandelingen. Het was het hele pakket service-handelingen van een groot postkantoor. Alles wat nu automatisch gaat, moest toen met de hand gedaan worden: giro-biljetten invullen, uitbetalen van A.O.W., vakantiebonnen, etc.

Gelukkig dat er zeven zonen waren. Deze telgen zijn nu uitgewaaid over heel de provincie, het liefst dicht bij huis.

Als het enigszins kan, komen ze met hun elf kleinzonen en vijf kleindochters 's zondags na de hoogmis, zoals dat heet, bij moeder een bakske drinken. Het valt op, dat ze stuk voor stuk bij dezelfde baas blijven werken. Het trouw blijven aan de patroon, is iets wat ze met de paplepel kregen ingegoten.

Vader was 35 jaar lang koster van St. Jan de Doper in Oosteind. Moeder runde 23 jaar lang het poststation in Oosteind.

We zullen ze niet licht vergeten: Jan de koster en Stien van de koster.

DE ONDERWIJZERES

*PORTRET VAN:
MEVR. C.J. LOONEN,
PROVINCIALEWEG 113,
OOSTEIND.*

Jarenlang moeten honderden Oosteindse mensen het pad opgegaan zijn naar het huis aan de Provincialeweg 113.

Zij, om postzegels te kopen ik nu, om de schooljuffrouw van de Oosteindse lagere jongensschool te interviewen.

Het was toen zeker geen elektrische bel. Wel laat op het schelle geluid een krasse oude mevrouw me binnen. De achterkamer waarin we beland zijn, ademt de sfeer van grootmoeders tijd.

De kolenhaard verspreidt een lekkere warmte, het familieportret hangt aan de muur, de kastdeuren zijn behangen en hebben net onder het sleutelgat van die langwerpige glaasjes tegen slijtage, boven de schuifdeuren hangt een crucifix, dat met rond glas ingelijst is. De slingerklok boven de kachel is dan ook stil blijven staan.

Aan de grote uitschuifbare tafel met het pluche tafelkleed zitten we tegenover elkaar. Ik moet haar naarstig zoeken naar een kantklos- patroon verstoord hebben, ze gaat een kraagje voor haar petekind maken.

De keuze lijkt me overigens niet eenvoudig. De tafel, het buffet, de vloer, ze liggen allemaal bezaaid met stapels vaktijdschriften en boeken over dat edel kantklossen. Tegen een zetel staan 3 grote opbergmappen van groenzwart papier, die met lintjes worden dichtgebonden. Er komen prachtige kantklosontwerpen van eigen hand en zelf-gekloste ragfijne kleedjes uit.

Dat het in de war brengen van dunne draadjes zo'n kunstvol resultaat kan opleveren.

Ik dacht hier de gepensioneerde onderwijzeres te ontmoeten. Het is boeiend om door een nog actieve lerares in de kantkloswereld rondgeleid te worden. Mevr. C. Loonen verstaat de kunst om levendig te vertellen over dat mooie, dat oude ambacht. Ze voert me mee door het Europa van de verschillende kantklosscholen. We reizen van de 's Gravenmoerse kant naar de Brugse kant en van de kant uit het Franse Le Puy naar de kant van het Engelse Houston. Samen met haar vriendin maakte ze jaarlijks busreizen van het Nederlandse "Kantklos Gilde" uit Eindhoven. Ze bezochten vele centra in Europa en leerden dan de specifieke technieken van al die verschillende scholen.

In die achterkamer uit grootmoeders tijd kreeg ik het gevoel, midden in een museum vol oude kunstschaten te zitten met warempel de kunstenaars nog in leven. Er is hier genoeg materiaal om een complete kantklostentoonstelling in te richten.

HET POSTKANTOOR

Midden in de oorlog van '14-'18 en wel in 1917 werd het huis aan de Provinciale weg 113 gebouwd. In de huidige voorkamer was toen het postkantoor gevestigd. Waar toen rechts-vooraan ramen zitten, was de ingang. Voor het loket was een wachtkamertje ingericht. Rechts in de hoek stond de telefooncel met dubbele deuren. In het kantoor was tegen de buitenmuur een paneel vol pluggen en knoppen. Van hieruit konden op aanvraag de 7 Oosteindse abonné's met de rest van Nederland verbonden worden. Van 8 uur 's morgens tot 9 uur 's avonds bediende de familie Loonen die knoppen en pluggen. Na 9 uur nam de centrale van Oosterhout die taak over.

Om dit beroep naar eer en geweten uit te voeren hadden vader, moeder en de 5 kinderen een eed afgelegd, die hen verbood om over postzaken te praten.

Mevr. C. Loonen verstaat nu nog de kunst om niet te persoonlijk te zijn. Zwiijgplicht is bij haar in goede handen. In het jaar van de watersnood, in 1953, werd het postkantoor aan de Provincialeweg 113 gesloten. Het verhuisde naar Provincialeweg 92: Stien Michielse, de vrouw van de koster nam het over.

HET GEZIN EN DE ONDERWIJZERES

Cor Loonen was de oudste van 5 kinderen. Twee van de vijf gingen naar het klooster. Zus Dini trad in bij de Dominicanessen van Bethanië. Broer Huub werd Capucijn. Dit jaar viert hij zijn gouden priesterfeest. Nog steeds is hij aktief als pastor in verpleeghuis St. Agnes in Geertruidenberg.

In 1940 werd broer Kees door een granaatscherf getroffen en overleed aan de gevolgen hiervan.

Zus Jo, het nakomertje, vierde onlangs haar 40-jarige bruiloft.

In 1917 waren vader en moeder Loonen-de Bruin vanuit Oosterhout naar Oosteind komen wonen. Cor was toen 7 jaar en kwam op de gemengde openbare lagere school. Als 12-jarige ging ze naar Dongen om onderwijzeres te worden.

Eerst moest ze de twee voorbereidingsklassen maken en daarna de 4 jaar kweekschool. 't Was hier dat ze ook de eerste schreden in het edele kantklossen zette. Op 19-jarige leeftijd studeerde ze af. Ze begon met een half jaar "assistent-zijn" op de jongensschool van Oosteind. Ze verdiende toen f 8,- in de week. Na haar vaste aanstelling werd het salaris f 80,- per maand.

In de oorlog van '40-'45 was het schoolgebouw door de Duitsers gevorderd.

Haar eerste en tweede klas werden daarom ondergebracht in de stal van Adrianus van Dongen.

Haar beroep beleefde juffrouw C. Loonen als een soort "roeping".

De kinderen onderwijzen hield voor haar in om ze eerlijkheid, beleefdheid en verantwoordelijkheidsgevoel bij te brengen.

Na 20 jaar hard werken hield haar functie van onderwijzeres aan de jongensschool op. In de gang van de school bracht pastoor van Genk haar deze jobstijding. Er waren niet genoeg kinderen meer voor drie leerkrachten.

40 Jaar lang, tot haar 59e, bleef ze actief in het onderwijs.

Al 23 jaar geniet ze nu van haar welverdiende rust. Een half jaar geleden werd die rust wreed verstoord en stierf haar beste vriendin Phil.

In haar geloof en vooral met de hulp van O.L. Vrouw vindt ze kracht om deze slag te boven te komen. Lieve familie en goede burens weet ze aan haar zijde.

Meer dan 3 uren vertelt Mevr. Loonen me over haar leven, haar werken en haar hobby's.

Ze geeft haar eigen kleur aan onze Oosteindse samenleving.

Als Ronald Siemons, een buurjongen, aanbelt om de kolenkachels voor haar te vullen, is het me duidelijk dat eigen haard hier goud waard is!

DE OUDSTE BOER

**PORTRET VAN:
OPA PIET VAN DER VEEKEN,
HEIKANTSESTRAAT 49,
OOSTEIND.**

De eerste keer dat ik achterom aanloop, is het me niet vergunt opa te spreken. Op het geblaf van de grote Bouvier komt schoondochter Riet rustig aanstappen. Ze is net bezig met de voorjaarschoonmaak van opa's kamers.

De bruine zetel staat buiten in het zonnetje te wachten tot opa weer thuiskomt van het kaarten.

De volgende morgen staat die zetel weer op z'n plek, vlakbij het grote raam. Opa zit er rustig z'n dagblad te lezen.

Onder zijn onafscheidelijke pet kijken een paar pretoogjes me vriendelijk aan. Volgende maand wordt hij 91 jaar. Net als bij de jaarringen van een boom kun je aan de diepe rimpels van zijn gezicht lezen, dat er een lang leven door hem heen is gegaan.

De muren van zijn kamer hangen vol met ingelijste foto's. Foto's van het jongste achterkleinkind tot die van "ons moeder en ikke". Daartussen de bruidsfoto's van zijn kinderen en kleinkinderen. Op de speciale plaats van de schoorsteenmantel staan de portretten van zoon Frans en dochter Jo, die hem binnen een jaar ontvielen. Opa leeft temidden van hen. Ze zijn hem even dierbaar, de levenden en de doden.

DE BOERDERIJ

Op 3 januari 1929 kwam Piet v.d. Veeke op de boerderij wonen van Jan van Dongen aan de Heikantsestraat 3. Die dag trouwde hij met Koos, Jans enige dochter.

Jan en zijn ongetrouwde zoon Kees bleven er de rest van hun leven wonen. Ze hadden een eigen woonkamer, een eigen slaapkamer en ze kwamen eten bij Koos en Piet. Ze hielpen mee in de stal en op het land.

Het boerenleven was toen een noest bestaan want alles was puur handwerk. In de zomerdag stond hij om 4 uur op om de 7 koeien te gaan melken in de polder aan de Rijsdijk. Op de grote pakkendrager voor op de fiets sjouwde hij twee melkbussen mee en als de koeien méér gaven, werd het paard ingespannen. Een zeug werd gehouden om een sommetje tegelijk te kunnen beuren als de pacht betaald moest worden. De haver, de rogge, de boekweit, de tarwe, het werd allemaal met zicht en pikhaak gemaaid. Een hele wei moest er met de zeis aan geloven.

"Tot donker toe werd er aan gewerkt, de botten kraakten, altijd was er drinken tekort en 's avonds viel je als een blok in bed".

DE BOERENHULP

In drukke tijden sprongen boeren voor elkaar in. Piet v. d. Veecken maakte deel uit van het ploegje dat bestond uit Sjefke Halters, Piet v.d. Heykant, Bart van Vught, Januske Bogers, Kees van de Made en Willem en Lou van Opstal. Niet alleen met dorsen en hooien hielpen ze elkaar, maar ook als er een zieke was. Degene die geholpen werd, zorgde voor een bakske en een boterham met spek.

In dat kleine coöperatie'tje hadden ze gezamenlijk een zaaimachien en een speciale naald met een bal er aan om lucht te blazen in de uier van de koe met kalfziekte. Ze ontkwamen dan aan de dure rekening van de veearts. Piet Halters en Kees van de Made

verschenen elk jaar twee keer bij hun geburen om koeien te merken voor het veefonds. Het inbranden gebeurde in de hoef en de beginletters van je eigen naam op de hoorn. Bij uitbraak kon je dan je eigen dier gemakkelijk terugvinden.

Het "allemaal-samen" was niet alleen een kwestie van werken, maar ook van feesten. Bij bruiloften was dat feest voor heel de buurt. Voor kleinere feestjes kenden ze ook avondjes met worstebrood. Dat gebeurde als ze bijvoorbeeld samen een schuur gebouwd hadden.

Het "allemaal-samen" gold ook als er geleden werd. Als er een gebuur ernstig ziek was, ging heel de buurt te voet op bedevaart naar Waspik om de H. Theresia te vragen, een goed woordje te doen bij O.L. Heer.

Een dode werd drie dagen in huis opgebaard. Elke avond kwam de buurt samen om het Rozenhoedje te bidden in de dodenkamer. De burenen droegen de overledene ook naar zijn laatste rustplaats. Een zinvoller afscheid van een dierbare buur is nauwelijks denkbaar.

HET STERKE GESLACHT

De vader van Piet werd 86 jaar, zijn moeder 85. Twee jaar geleden vierden zijn broer Frans en zijn zus Lena (de oudste tweeling van Brabant) hun 90e verjaardag. De 3 gebroers en 3 zussen van der Veecken sierden toen met een mooie foto van links naar rechts onze regionale dagbladen. Alle zes tussen de 80 en 90 jaar.

Als ik benieuwd ben naar hun lange leven, haalt hij 4 punten aan:

1. "*De leut erin houden*". Elke donderdagmiddag is het familie-reünie om te kaarten, bij te praten en te lachen. Elke maandag gaat opa op de fiets naar het kaartclubje bij dochter Riet op de Heikant. De laatste jaren gaan ze in april en september met z'n allen op vakantie en kaarten dan een hele week. Zo halen ze veel scha in.
2. "*Veel bidden*", vertrouwen op wat O.L. Heer geeft en wat O.L. Heer neemt.
3. "*Hard werken*".
4. "*Goed eten*".

Bij dit laatste punt beginnen zijn kleine oogjes extra te twinkelen.

Mijn fantasie zegt dat de boterhammen met spek en de worstebroodjes hem goed smaken. Je ziet hem na-genieten, de oudste boer van Oosteind.

Hij leeft lang en gelukkig in zijn eigen woonkamer en z'n eigen slaapkamer en hij eet bij Riet en Dré.

DE HERBERGIERSTER

*PORTRET VAN:
TOOS VAN VENROOY-TEMPELAARS,
CAFÉ DE BAAN,
HOOGSTRAAT, OOSTEIND.*

Bij de makelaar t.o. Albert Heyn staat Café "De Baan" te koop. Zal "De Baan" nu ook dichtgaan? Twee café's gingen er al voor.

Een reden temeer om bij de herbergierster Toos van Venrooy-Tempelaars eens te gaan buurten. Een van die schakelpunten uit onze Oosteindse gemeenschap mag niet zomaar in de vergetelheid raken.

Een paar dagen na die ontdekking zit ik aan de koffie bij Toos in de gezellig ingerichte huiskamer. Vanuit het café walst een zacht muziekje de huiskamer binnen. Bij het venster houdt Tommy, de hond, de wacht. Aan zijn omvang is te zien dat hij bij Toos niets tekort komt. Net als we onze babbel hebben ingezet, belt zoon Arjan op.

Hij heeft een halve dag vrij genomen om samen met moeder het graf van vader Jan te gaan verzorgen. Het is hún geschenk voor vaderdag. Het doet me denken aan de oude Grieken. Een paar duizend jaar voor Christus gingen die ook zo vol piëteit met de gestorvenen om; vierduizend jaar later gebeurt in Oosteind hetzelfde.

DE GESCHIEDENIS VAN DE BAAN

Het café heette vroeger "Café Biljart". Toos haar grootouders stonden er al achter de toog. Hun familienaam was Wijnands. In Oosteind kenden ze alleen "den Teun".

Er werd toen nog niet getapt. Wel kon je er een flesje licht of bruin bier drinken, rode of gele priklimonade, champagnepils, ouwe en jonge klare, een cognacje met suiker, en vooral het zelfgemaakte "schilletje".

Voor een flesje "Drie Hoefijzers" betaalde je 15 cent of 7 voor een gulden. Het reepje Kwatta en het Willem II-sigaartje waren voor de minder getrainde drinkers.

Het café was in de grote huiskamer. In de kamer ernaast had Marie Wijnands, de zus van moeder Naan, haar voorraad ellengoed. Piet van Dongen, haar man, ging met paard en wagen de baan op.

Naan nam het café over. In 1918 trouwde ze met Janus Tempelaars. Maar in Oosteind kenden ze alleen "De Blauwe". Die bijnaam dankte hij aan zijn rode haren.

Ze kregen drie kinderen: Anton, Koos en Toos. Vader Janus werkte overdag op de schoenfabriek in Dongen en moeder Naan voorzag de dorstigen van drank. Als de cafébel rinkelde, moest ze de melk, die bijna kookte, weer afzetten. Als vader thuiskwam kon ze voor het eten zorgen. Van 's morgens tien uur tot 's avonds elf uur waren ze open. Werkvolk en boeren, die na een dag van noeste arbeid langsreden, kwamen vlug een fleske bier vatten. Zondags, na de Hoogmis, werd er gebiljart, gerikt en gebuurt. De boeren en werkmensen hadden hun eigen stamtafel. Bij slecht weer was het ook goed schuilen onder de veranda. De kapotte fietsen, dankzij de macadamweg, en de lege carbietlantaarns, leverden hun bijdrage aan een vaste klantenkring.

Tijdens de oorlog hing er niet alleen een bordje "Verboden voor Joden" aan het raam, maar was het café gesloten voor de Oosteindse mens. De Duitsers hadden het gevorderd. Met wel 20 soldaten lagen ze te slapen op de cafévloer.

In 1958 ging het café weer over en nu naar de dochter. Toos werd de trotse eigenares. Haar twee oudere broers voelden er niks voor om cafébaas te worden. In hetzelfde jaar trouwde Toos met Jan van Venrooy uit Den Hout. Ze had hem 7 jaar tevoren leren kennen op de bruiloft van haar broer Koos.

Tot twee keer toe moderniseerden Jan en Toos het café. 30 Jaar geleden werd de veranda naar achteren geplaatst en 12 jaar geleden verdween die helemaal om plaats te maken voor het biljart en de toiletten.

De toog werd nu een bar met schemerlampjes erboven en barkrukken ervoor. Toos bleef wel dezelfde. Ze bleef gewoon zichzelf. Het café is nu het trefpunt van een 11-tal van de meest uiteenlopende verenigingen: de bridgeclub, op toerbeurt het Oranjecomité, 't Horstje en de Baanbrekers, de Blauwe Boertjes, de dansclub en ga zo maar door. Ze hebben er allemaal hun stamcafé.

Toos woont nu al weer drie jaar alleen. De geschiedenis van het café zegt, dat de dochter de zaak overneemt. Het is een prachtig voorbeeld van die merkwaardig onbewuste estafettenstokjes, die families aan elkaar doorgeven.

Toos heeft geen dochter. Zoon Arjan heeft een goede baan bij de ABN/AMRO. Net als zijn ooms voelt hij er niks voor om cafébaas te worden.

Nu Toos ouder wordt, wordt ze gedwongen de zaak te verkopen.

DE SOCIAAL WERKSTER

Met haar vriendelijk gezicht is het Toos aan te zien dat ze zich gelukkig voelt in de herberg. Ze veroverde een aparte plek in de Oosteindse gemeenschap. Het lief en leed, het komt er allemaal over de vloer.

De bruiloften en de begrafenissen, het mooie en het lelijke van getrouwd-zijn, het trefpunt voor ontluikende liefde en het liefdesverdriet staat aan de toog. Het is de smeltkroes van het echte leven.

Toos stond er, luisterde veel en ging niet tot praten over. De wijze levensinstelling van begrip, neutrale plaats innemen, mondje dicht, gaf haar moeder d'r met de paplepel in. Nu moeten jonge mensen vier jaar naar de sociale academie om o.a. datzelfde te leren, wat Toos in haar opvoeding meekreeg.

In de 35 jaar dat Toos kastelein is, was er nooit bonje. De politie moest nooit optreden. Bij een dreigende ruzie heeft ze haar eigen taktiek. Bij abnormale stemverheffing gaat ze de glazen ophalen en laat dan terloops vallen: "*we zijn hier wel voor ons plezier*", en het werkt.

Toos mocht koppelaarster zijn voor de klant die niet aan de vrouw kwam. Ze zorgde voor droge kleren als er iemand een landing in de gracht gemaakt had. Ze was de stille organisatorische kracht achter de carnavalsvereniging van de Blauwe Boertjes. Terecht werd ze na 25 jaar trouwe dienst tot erelid uitgeroepen.

Straks, als ze na 62 jaar Oosteind verlaat om in Oosterhout-stad te gaan wonen, zal ze dit allemaal missen.

Ze knipt niet alle banden door. We zullen haar teugzien op Oosteind tussen de bejaarden en met haar dansclub.

De 11 verenigingen en verdere klandizie laat ze niet in de steek.

De enige conditie bij de verkoop van het café met woonhuis is, dat de nieuwe eigenaar haar zaak voortzet.

En Toos, die leeft voort in alles wat ze achterlaat.

DE AMBTENAAR

**PORTRET VAN:
PEET MICHELSE,
PROVINCIALEWEG 70,
OOSTEIND.**

De deur ging al open toen ik mijn fiets tegen de voorgevel zette. Een lieve mevrouw met mooi grijs haar liet me binnen. In de huiskamer hing de geur van een lekker sigartje. De kopjes voor het bakske stonden al gereed op tafel.

Aan deze tafel zat Peet Michielse.

Als je mensen met monumenten mag vergelijken, dan zit er daar zo eentje, dacht ik. Peet oogt 65 jaar; zo monter en onkreukbaar ziet hij eruit. Ik bleek er 22 jaar naast te zitten. De lieve mevrouw die me binnenliet, was niet zijn wederhelft, maar zijn huishoudster.

Al 53 jaar lang bestiert Toke Schoenmakers het huishouden van de Michielsens. Eerst waren het vader met zijn 6 zonen. Nu zorgt ze alleen nog voor Peet.

Weer een unicum erbij in Oosteind. Zo blakend als zij daar zitten, zal dit dienstverband nog jaren doorgaan. Toch is het zo bij levende monumenten: je moet er op tijd bij zijn. Als deze mensen wegvallen, is dat hetzelfde als een museum dat afbrandt. Er gaat dan een uniek levensverhaal verloren.

VAN BOERENKNECHTJE TOT GEMEENTE AMBTENAAR SOCIALE ZORG

Van de 20 klasgenoten uit Peet zijn lagere schooltijd zijn er nu nog twee over. Hij en Janus Dekkers zijn de gelukkigen. In de tijd van meester Verhulst gingen ze naar school.

Wie toen de beste punten behaalde, mocht als eerste van de klas de school binnenstappen, en Peet lag steeds op kop. Het nam niet weg dat Peet als 12-jarige jongen voor 50 gulden per jaar met kost en inwoning verhuurd werd aan Kees Loonen. Het was in de Eerste Wereld-oorlog; er was armoe en vader Michielse had gezegd: *"Ga jij eerst maar een paar jaar naar de boer; dan is tenminste je buik vol."*

Het waren niet de gemakkelijkste jaren voor Peet. Een werkdag van 15 uur was toen heel gewoon.

Als 14-jarige jongen was Peet oud genoeg om fabrieksarbeid te verrichten. Hij trad in dienst bij Hendrik Fijneman om verdere knepen van het edele schoenmakersvak te leren. De eerste schreden in die richting had hij al gezet bij zijn vader thuis. In het kleine kamertje van 2 bij 3 links van de voordeur leerde vader hem baby-lak-schoentjes maken. Aan de werkstoel onder het raam, waar het volk van Oosteind aan voorbij trok, werd de schoenmaker geboren. Vader werkte heel zijn leven thuis in loondienst voor Hendrik Fijneman. Hij had zich gespecialiseerd in het maken van waterdichte leren laarzen. Vanwege zijn vakbekwaamheid had hij in Oosterhout zo'n goede naam verworven, dat hem de eer te beurt viel om de waterdichte leren laarzen van het personeel van de gemeente Oosterhout te mogen repareren.

Bij dezelfde Fijneman nu begon Peet met het in elkaar zetten van schoenen. Het schrooien (afwerken) moest hij overlaten aan zijn oudere collega Kees Siemons. Op een goede dag zei zijn baas: *"Dat schrooien moet je nu maar eens zelf gaan doen"*. Van die dag af had Fijneman er een vijfde fijne zelfstandige schoenmaker bij.

Zijn loon ging omhoog. Het juiste bedrag is hij kwijt.

Rond 1927 werden er in de fabriek de eerst schoenen machinaal gemaakt. Het zuivere handwerk moest wijken. De arbeidsvreugde werd minder. Toen bleek dat hun vakbroeders in Dongen met hetzelfde werk meer verdienden, werd er uiteindelijk een staking uitgeroepen door de vakbond. In de analen van Oosteind is dit een historisch feit. In 1929 werd er in ons kerkdorp voor de eerste keer naar dit redmiddel gegrepen. Heel Oosteind was in rep en roer. Het was een dubbel succes. De schoenmakers werden beter betaald en het hield ook de erkenning voor de vakbond in.

Voor een mens als Peet was dit toch een netelige positie. Hij was goed bevriend met zijn baas en als vakbondsbestuurder had hij dit machtsmiddel geheim moeten houden. Gelukkig heelde de tijd deze wonde.

In 1941 sloten de Duitsers de electriciteit van de fabriek af. Peet was een van de twee werknemers, die teruggrepen naar het handwerk en zwart doorgingen in de fabriek. Als er controle kwam, konden zij zich via een zijdeurtje achter een blinde muur verstoppert. Deze was achter in de fabriekshal extra gemetseld. Tussen de machines, die daar ook verborgen stonden, zaten ze verscholen.

Vanaf 6 september 1944 (Dolle Dinsdag) kwam de klad in de zwarte handel. Er werd geen schoen meer verkocht en Peet raakte na 25 jaar trouwe dienst echt werkloos. Hij solliciteerde bij de gemeentelijke sociale zorg in Oosterhout. Hij werd benoemd tot controleur op de evacués uit de frontlinie, die in Oosterhout zaten. Het was hier dat hij de andere kant van zijn talenten ten volle tot ontplooiing kon brengen.

DE SOCIAAL BEWOGEN MENS

Het te-goeder-trouw-zijn staat hoog in het vaandel van de familie Michielse.

Geen wonder dat Peet uiteindelijk op de gemeentelijke sociale zorg belandde. Van het begaan-zijn met zijn medemens kon hij nu echt zijn beroep maken. De rest van zijn leven zal er extra door gekleurd worden. In de vakbond knokte hij al jaren mee voor de verbetering van de positie van de werkmens.

Zestig arbeiders uit Oosteind waren lid van de vakbond voor schoen- en leerindustrie. Als 16-jarige had Peet zich al georganiseerd en als 19-jarige was hij al bestuurslid van de vakbond St. Willibrord. Hij werd penningmeester van de werkliedenbond (het overkoepelend orgaan). Hij was 8 jaar voorzitter van de Katholieke Arbeiders Beweging. Hij was propagandist van de Stichting Herwonnen Levenskracht (ter bestrijding van tuberculose).

Hij bekleedde de functie van penningmeester bij de steenkoolvereniging (dit viel onder de werkliedenvereniging). Hij is jaren commissaris van de Centrale Volksbank (speciaal voor arbeiders) geweest.

Om al die functies te kunnen bekleden, had hij met studeren niet stilgezeten: als 14-jarige was hij drie winters naar de avondschool gegaan. In 1934 haalde hij aan de socialeschool in Dongen zijn diploma Algemene Ontwikkeling. Met zijn diploma Dubbele Boekhouding stilde hij zijn intellectuele honger.

Als we achterom afscheid nemen, hoef ik niet te vragen wat hem zo jong houdt. Een tuin van 1000 m² strekt zich keurig verzorgd voor me uit. Een klein gazonneke, veel bloemen, groente en fruit staan erin. Ik hoor ook kippen kakelen en er vliegen duiven.

Toch heb ik me een beetje vergist. Het liefst van al blijft hij voor zijn dorpsgenoten belastingpapieren invullen, studieaanvragen doen, huursubsidies losweken enz. Alles Pro Deo. Het is de onkreukbare ambtenaar Michielse, de montere mens Peet op zijn best.

DE SMID - DE KOSTER

*PORTRET VAN:
WALTHER BAYENS,
PROVINCIALEWEG 88,
OOSTEIND.*

Tien dagen voor Walther stierf, vertelde hij uren over zijn leven. Hij lag op z'n bed in de ruime living van zijn nieuwe huis. De doktoren hadden hem naar huis laten komen omdat er niets meer aan te doen viel. Aan het voeteinde van zijn bed zat zijn vrouw Riet, hun kleinkind Joost, van 3 maanden oud, de fles te geven. In de hoek wat verderop kraaide de oudste zoon van Sandra, Thijs, het uit van plezier. Een onvergetelijk tafereel: het nieuwe leven en het leven dat niet lang meer te gaan heeft, waren één levende werkelijkheid.

DE SMID

In 1927 had vader Jan Baijens de smidse van Jan de Werd gekocht. Er waren toen 16 paarden in beslag; 30 jaar later waren er 500 paarden in onderhoud. De klantenkring strekte zich uit van Oosteind tot midden Limburg en Utrecht. Als die verre klanten 's middags moesten wachten, schoven ze zo bij moeder Marie de voeten onder de tafel voor de warme maaltijd. Dit zat allemaal inbegrepen in de prijs van f 3.75 per paard.

De noeste Oosteindse dorpsmid werd als hoefbeslager twee keer kampioen van Nederland. De Koninklijke vereniging "Het Nederlandse Trekpaard" organiseerde die concoursen in de veehallen van Den Bosch. Vader Jan hield aan zijn vakmanschap ook een kast vol medailles over.

Walther nu was de Benjamin van de 4 "Baaike". Hij groeide op in de geur van schroeiende hoeven, van knetterend smidsvuur, bij dreunende mokerslagen en veel Oosteindse aanloop. De Oosteinds mens kwam er om te buurten, te ouwehoeren en te roddelen. Er werd ook wat afgelachen. De Oosteindse schoolkinderen staken meestal nieuwsgierig hun kopjes door de grote dubbele deuropening. Het kwam nogal eens voor dat er een gevat werd en dan in de koelbak kopje onder werd geduwd.

Geen wonder dat Walther smid wilde worden.

Het was tegen vaders zin. Met zijn goede hersens zat er meer in dan een gewone dorpsmid. De gezelligheid in het vak trok Baijens jr. vooral aan.

Op de avondvakschool en via wel 25 cursussen werd de hoefsmid ook constructiewerker, gas- en waterfitter, potten- en pannenreparateur, melk-machine-installateur en dierenverlosser. Zo was Piet van den Heykant, van de Heikant, de eerste boer aan wie hij een Westfalia-melkmachine verkocht. Voor alle klanten stond Walther dag en nacht klaar. Voor de 100% aankoopsprijs stond Walther voor 100% garant.

Er klonk weemoed in Walthers stem toen hij opmerkte, dat er vroeger nog tijd was voor een flauwekulletje. Zo kon het gebeuren dat een nietsvermoedend Lowieke Loonen niet meer van zijn plek kon, omdat onze smid het ijzeren randje van Lowiekes schoen op een stuk plaatijzer had vastgelast.

Als Vic. van Gorp, onze molenaar, even aanwipt, wordt de oude tijd weer werkelijkheid.

De anekdotes over Walthers zwarte haren, zijn succes bij de Oosteindse meisjes, met Vics zus in de hoofdrol, zijn niet van de lucht. Op de motor, met Jantje Bossers achterop, bezocht Walther alle mooie films in de buurt.

Op diezelfde motor gaat hij zijn ster Riet van Riel uit Riel halen om er in 1963 mee te trouwen.

Als Vic. vertrekt, ontstaat er een mooi moment. "*Heb je de poorten van de hemel nog gezien?*" vraagt de molenaar. "*Ik ben er wel dichtbij geweest, maar ik heb Petrus niet gezien*", antwoordt de smid gevat. Het gesprek krijgt nu een andere wending.

In 1973 komt er abrupt een einde aan zijn smids bestaan. De man, die 85 kilo woog, en zo sterk was dat hij een dubbeltje dubbel kon knijpen, werd getroffen door een hartinfarct.

DE KOSTER

Na een tweede hartinfarct in '74, en de WAO in, belde den Baaij met schrik in zijn hart Pastoor de Bie op. Onze Baaij, die er zich van bewust was, dat hij meer vloekte dan bad, solliciteerde warempel naar het kosterschap. Het bleek geen misgreep. Met hetzelfde vuur als de Baaij vroeger het ijzer smeedde, stortte hij zich op zijn nieuwe werk. "*Wel was dat hete een stuk makker geworden*", constateerde hij knikkend. Walther deelt nu de communie uit aan dezelfde mensen, die hij vroeger de blaasbalg in handen duwde om het smidsvuur op te jagen. Hij blijft 100% service verlenen. Dag en nacht staat hij klaar voor de parochianen. Als ze missen bestellen beluistert hij hun wel en wee. Hij wordt de brug tussen pastoor en parochianen en er gebeurt veel meer. Zijn rozenkrans zal hij altijd op zak dragen. Hij gaat zich verdiepen in het geloof.

Zijn Bijbel, een erfenis van Pastoor de Bie, haalt hij uit zijn nachtkastje, om zijn liefde voor dat wat altijd bestaan heeft, te staven.

Net zoals Walther node afscheid nam van het 300 jaar oude huis, waarin hij geboren en getogen was, zo kost het hem veel moeite dat in de kerk de communiebanken verplaatst werden, de gordijnen verdwenen en de liturgie zo vernieuwd werd. Veel wortels, herkenningpunten uit zijn kinderjaren, zag hij verdwijnen.

De laatste keer dat hij zijn Bijbel openslaat citeert hij uit Genesis "*God schiep de mens*". Er staat niet; "*God schiep de boer*", merkt hij lachend op.

Hij relateert de pijn en het voorbije. Wel heeft het geloof een nieuwe dimensie aan zijn leven gegeven. Dankzij zijn vrouw en kinderen kon hij zo opgaan in zijn dienst voor de kerk. Elk weekend was hij bezet en werd dan steeds door hen geholpen. Dankzij Pastoor de Bie, zijn tweede vader noemt hij hem telkens, ging hij God ook beleven:

"Er zijn toch zoveel mooie dingen te zien: alles om je heen, de merels, ieder bloemke, de paarden, respect voor alles wat er om je heen gebeurt, de schepping, de evolutie. Ik leef door in mijn kinderen en kleinkinderen (Walthers ogen schieten vol tranen). Ik ben klaar voor dat andere leven. Ik weet zeker dat dat andere leven er is. Toch zou ik wel willen genieten van een wandeling, met Thijs en Joost in mijn tuin en het mogen meemaken dat Jan op 5 november trouwt."

We houden elkaars hand lang vast als we afscheid nemen.

Als ik door de garage naar mijn fiets ga, zie ik dat Walther er achterin een smederij heeft ingericht. De smederij ligt er stil bij, de auto is weg.

Tien dagen later ben ik op zijn uitvaart. De kerk zit stampvol. Een van de vier mannen, die Walther naar zijn laatste rustplaats dragen, is Piet v.d. Heykant, van de Heikant. Het is de boer aan wie de smid zijn eerste Westfalia-melk-machine mocht verkopen.

Dit moet onze Baaij daarboven goed gedaan hebben.

DE BOER

**PORTRET VAN:
PIETEKE JANSEN,
GROENSTRAAY 88,
OOSTEIND.**

Dwars door de Groenstraat loopt de grens tussen Oosteind en Dongen. Pieteke Jansen woont er op de Oosteindse grond. Als het aan de gemeente Dongen ligt, wordt Pieteke een Dongense pee. Een enquête wees echter uit dat bijna alle mensen uit die buurt tegen annexatie zijn.

Aan welke kant zou dat stevige, markante baasje staan? Dit hield me bezig toen ik achterom bij Pieteke binnen stapte. Er hoefde geen afspraak gemaakt te worden. We schoven zo door naar de brede fauteuils van de beste kamer.

DE PAARDEN

Op de grote bank tegenover me zit Pieteke. Hij is omringd door portretten van grazende paarden en reliëfs van werkende paarden.

Op de schoorsteenmantel staat het boek "Glorietijd van het paard" door Wouter Slob. Het is me overduidelijk. Ik mag de kamer delen met een volbloed paardenliefhebber.

We gaan dan ook eerst de levende getuigen zien. We verleggen ons gesprek naar het oude woonhuis, dat tot paardenstal is omgebouwd.

Dippie, de pony van 23 jaar en Dora, de Haflinger met haar 21 lentes, staan zusterlijk naast elkaar in het voormalige woonhuis. Ze eten uit dezelfde kribbe. Wat verderop in het kleine koeienstalletje staat Bommes, de Baddercolлие lief te snuffelen aan een kalfje van een paar dagen oud.

De eerste schreden, die Pieteke 's ochtends zet, gaan naar zijn paarden. Elke avond voor het slapen gaan geeft Pieteke zijn lievelingsdieren nog wat schoon drinken en strooit de paardenstal nog eens extra bij. Vol trots vertelt hij over de vele nakomelingen van Nora en over al die Oosteindse kinderen, die op Dippies rug zaten. Als er een kind afviel, dan bleef ze uit zichzelf stilstaan en wachten om de ongeoefende rijder weer plaats te laten nemen. Nu draaft ze alleen nog op bij de jaarmarkt. Voor de rest geniet ze, net als Nora en Pieteke van hun ouwe dag.

Als we het bejaardenhuisje voor paarden verlaten, vertrouwt hij me toe dat hij niet zonder zijn trouwe metgezellen zou kunnen leven. Het harmonieuze samengaan van mens en dier, het woonhuis dat paardenstal werd, de pure paardenlucht, zo herkenbaar uit mijn kinderjaren, en Pietekes' staan in dit landelijke leven, stemmen me heel rustig.

Als ik nu buiten kom, zie ik dat er sierduiven vliegen, kippen rondscharrelen, een cavia knort en fazanten worden gekweekt. Terug in de huiskamer valt het grote aquarium tegen de achtermuur op.

DE VERKERING

De foto van vrouw Cor staat op de schoorsteenmantel. Ze kijkt ons vriendelijk aan. Tweeëntwintig jaar geleden is ze op Nieuwjaarsdag overleden. Bij Pieteke klinkt de pijn van het verlies nog na als hij dit vertelt. Toch zijn het de fijne herinneringen, die het hiervan winnen.

Heel natuurlijk vertelt hij hun gezamenlijke geschiedenis. Op de kermis van Breda hadden Pieteke en een paar vrienden de eerste glimp mogen opvangen van de zusjes Cor en Jo van Dorst uit Dorst. Ze bleken onvermurwbaar en gingen naar huis. Een week later trok het vriendenstel naar de Baarschotsebaan in Dorst, waar beide zusjes woonden. Voor het raam van hun huis doemde jammer genoeg alleen het silhouet van moeder van Dorst op. De zondag daarop vond er na het Lof op het kerkplein in Dorst een korte babbel plaats. Cor en Jo gaven weer geen krimp. De voerde poging was nóg gericht. Ze gingen weer op jacht en stelden zich rond de voertijd verdekt bij huize van Dorst op. Als rond 4 uur de twee zussen naar buiten komen, vat Piet Martens alle moed bij elkaar en vraagt of ze hun koude handen in huis mogen komen warmen. Vrij vlot zijn ze aan het rikken. Er dreigt een kink in de kabel te komen als twee concurrenten uit Dorst zelf, komen opdagen. Toen het Pieteke zijn beurt was om stil te zitten bij het kaarten, ging hij een plasje plegen. Cor was hem achterna gekomen om in de stal wat te doen. Op bescheiden maar duidelijke wijze kaartte Pieteke het dilemma voor Cor aan nu er twee andere gegadigden in beeld waren verschenen. Spontaan vloog Cor ons Pieteke om de hals. Dit duidelijke gebaar vergezelde ze door de overbodige woorden; *"Ik wil jou en niemand anders"*. Pietekes ogen stralen nu nog als twee kerststerren.

HET HUWELIJK

Vijf jaar later zijn ze getrouwd. Het was in 1938. In amper 5 jaar kwamen er vier schaapkes bij: Ben, André, Sjaak en Joke. Pieteke had van Jan de Wit de Berkenhoeve in Oosteind kunnen kopen. Hij verhuisde van de Doelstraat in Dongen naar de Berkenstert in Oosteind.

Met 3 koeien, 1 paard (Puk was zijn naam), 2 kalfjes en een paar varkens gingen Pieteke en Cor op de 6 bunder land hun boerenhart uitleven. Als het enigszins kon verdiende hij wat bij. Zo schouwde hij voor Kees Oijens barrevoets de sloten. Omdat hij geen laarzen bezat had hij per dag een halve gulden extra bedongen. Voor f 2,50 werkte hij van half 8 's morgens tot half 5 's middags. Ervoor en erna ging hij in de polder aan de Groenendijk zijn drie koeien melken en verrichtte het andere werk op de boerderij. 35 Jaar lang wist Pieteke zijn vrouw Cor aan zijn zij. Ze waren altijd samen. "*Daar heb je ze weer, het jonge stel*", zei men in Oosteind.

Pieteke kan dan ook op een hele mooie tijd terugzien. Tot hem op die Nieuwjaarsdag het ergste overkwam wat hij ooit meemaakte en hem Cor ontviel. Sjaak bleef bij zijn vader. In 1976 kwamen ze op de Groenstraat 88 te wonen. Een paar jaar van te voren hadden ze dit boerderijtje gekocht. Frans v.d. Avoird, de grootvader van "Avri" woonde er toen in.

Pieteke is nog lang niet uitverteld. Om alle jaartallen en details te onthouden moet hij wel een paardegeheugen hebben. Toch krijgt hij plotseling haast. Om 2 uur begint in het Oostquartier de Kerstviering voor de ouderen van Oosteind.

Dongenaar wil hij van z'n leven niet meer worden. In Oosteind is het fijn wonen. Al jarenlang is hij actief bestuurslid van de Bond voor Ouderen. Nu bereidt hij het middagmaal voor. Zoon Sjaak zet het gesprek voort. Het gaat over paarden.

Met een complete geluidsinstallatie, tijd klokken en verdere apparatuur verzorgt hij in de weekends de paardenconcoursen in het Brabantse land en zelfs in Zeeland.

Het rijke paardenleven van vader gaat in een modern jasje gestoken bij de zoon verder.

En de boer, hij ploegde voort.....

DE COMMANDANT

*PORTRET VAN:
CHRIST VAN LEIJSEN,
HOGE DIJK 26,
OOSTEIND.*

Bertus van Leijsen en Dientje Wouters van de Leijsenhoek kregen 13 kinderen. Het waren 8 zonen en 5 dochters. Voor deze 8 zonen was er geen grond genoeg om er een bestaan aan te hebben. Na de Tweede Wereldoorlog emigreerden in zo'n situatie schepen vol jonge boeren naar Canada en de Verenigde Staten.

Boer van Leijsen zag zijn zonen liever dicht bij huis. In 1947 kocht hij 80 ha. ontginningspolder in de Biesbosch.

Dat was vooral 80 ha riet, griend en water in een verwilderd polderke.

Het waren vooral de mannen Christ, Piet, Adri en Jan van Leijsen die daar gingen pionieren.

Vanaf de Leijsenhoek vertrokken ze iedere maandagmorgen op het fietsje naar Hank.

Het bruine brood wat ze meevoerden, hadden vader en moeder van Leijsen de vrijdag van tevoren gebakken. Van de 4 varkens, die er per jaar geslacht werden, vertrokken ook heel wat kilo's richting Biesbosch.

Om te pionieren in het "Biesbosch-Amazone" gebied moest voor een hele week proviand worden meegesleept. In Hank lag hun roeibootje gereed. Willem v.d. Pluim, een rietsnijder, voer mee om ze de Biesbosch te leren bevaren.

Aan de rand van de Moordplaat lag hun woonark. In dat huisje op het water, met een eenvoudig houtkacheltje 'n paar stoelen en kisten, 'n tafel en 4 kribbokes, woonden ze 6 van de 7 dagen.

HET WERK

De eb en de vloed bepaalden het werk en het moest vaak op lange klompenlaarzen gebeuren. Het pure, noeste handwerk van struiken rooien, riet snijden en grebbels maken, zodat het water weg kon lopen uit de rietvelden, werd afgewisseld met een fuikje zetten, een eendje vangen of een haasje strikken. Van de natuurmens Willem v.d. Pluim leerden ze de kneepjes om in de Biesbosch te overleven.

Ze groeven tot op het witte zand een waterput van 1 meter bij 1 meter. Het water voor hun thee en de aardappelen konden ze daaruit putten.

Zo'n inpoldering ging stap voor stap. Over 50 ha lagen verwaarloosde dijken, die met de schop en de kruiwagen moesten worden opgehoogd. Soms kwam er mankracht uit Oosterhout en Made mee om te helpen. Elke herwonnen bunder werd dan in cultuur gebracht: gras inzaaien, scheuren, bieten en vlas verbouwen op die goede rivierklei. In de laatste pioniersjaren hadden ze een kraan om de nieuwe dijken aan te leggen en de 80 ha op het water te heroveren.

Zondags had Christ, een echte paardeliefhebber, weinig tijd om ver weg te rijden. Met Adriana Donkers, het buurmeisje van het Horstje, zag hij het wel zitten. In 1952 trouwden ze. Christ werd polderbeheerder van de polder "De Dood". Daar, op die boerderij van 40 ha gingen ze wonen.

Toen op 1 febr. 1953 de tekenen van de eerste nakomeling zich aankondigden, braken wel de dijken van de Biesbosch en barstte de watersnoodramp los. In een motorbootje van de politie werd de a.s. moeder dwars door alle ellende heen gevaren. Christ bleef alleen achter bij het vee en het radiootje op batterijen. Die nacht kwam het water tot aan de buiken van de koeien.

Het toeval wil, dat Louis, de oudste zoon van 2 meter lang, die zich tijdens het gesprek aan het optuigen is om te gaan carnavallen, precies op 12 februari 1953, 41 jaar geleden, aan de wal geboren werd.

In 1956 kwam het jonge gezin met 3 kindjes aan de Hoge Dijk in Oosteind wonen, want net als opa Bertus wilden Christ en Zus hun kinderen liever thuis dan ver weg op kostschool.

Met 9 bunder land, 13 melkkoeien en een paar zeugen maakten ze een nieuwe start op de boerderij van ome Kees Loonen. Het viel net in de gouden tijd voor de Nederlandse boer. Ook onder het eerste gebint werd er goed geboerd. De Biesbosch-kroost van 3 werd er precies verdubbeld.

In 1963 kocht Christ voor zijn zoon Louis een ponypaardje.

PONYCLUB "DE TROUWE VRIENDJES"

De welvaart bracht mee dat er veel pony's graasden op Oosteind. Dit was het sein voor vader van Leijssen en Toon en Kees Jaspers om te gaan buurten. Gedrieën vormden ze het eerste bestuur van ponyclub "De Trouwe Vriendjes". De club van 7 ponyruitertjes zou uitgroeien tot 50 leden: groot en klein, rijk en arm met een pony, was er lid. Elke zondagmorgen werd er tussen 10 en 12 uur geoefend op het terrein van het melkfabriek. Christ en Kees werden de eerste commandanten. Om de fijne kneepjes van het vak te leren, volgden ze bij de meester in de paardenwereld, Thijs Neefs in Breda, de commandantenopleiding.

Het liefst zagen ze een groene ruiter en een groene pony komen. Die hadden de mogelijkheid om naar elkaar toe te groeien, zodat ruiter en paard één werden. Heel bescheiden, met een paar stijgbeugeltjes, een dekje en een gebroken trensje, werd vaak begonnen. Elke pony heeft zijn eigen karakter.

Het was de kunst dat het ruitertje daar gevoel voor kreeg. Geen van twee mocht je meer vragen dan ze konden. De goede sfeer in de club stond hoog on het vaandel van "De Trouwe Vriendjes". Het was één grote familie. De moeders werkten net zo hard mee. De zelfgebouwde hindernissen schilderden ze op. Ze vernaaiden de ruiterpakjes en hingen ze te drogen in de kas van Piet Loon.

Dankzij Klaas de Bekker van de boterfabriek konden ze de Campinaijstaarten ten bate van de ponyclub met veel winst verkopen. Contributie bestond toen niet, commandanten werkten gratis.

Er ontstond een bloeiende vereniging, die het gezicht van Oosteind bepaalde. Er was nog geen drumband, geen tennisclub en geen voetbalvereniging. Voor elke gouden bruiloft, iedere Sinterklaas, stapte de stoet groene jasjes van ponyruitertjes statig door Oosteind. Op de kampeerterreinen in de omgeving oogstten ze met hun carrousel-nummers veel succes.

Natuurlijk werd er 3 à 4 keer per jaar aan een concours deelgenomen. De klemtoon lag dan wel op het collectief van het achttal of viertal voor dressuur. Ze kwamen met veel prijzen naar huis. Over de hele breedte van de woonkamer staat een stoet van bekers uitgesteld bij Christ. Het zijn stille getuigen van een rijke ponygeschiedenis.

De laatste decennia vond er landelijk een verschuiving plaats van de gezamenlijke naar de individuele prestatie. Het kunnen meedraaien in de top krijgt nu de overhand.

Voor de zwakkere ruitertjes is er nu minder aandacht.

Je ziet de kosten stijgen, commandanten moeten betaald worden en contributie is dus noodzakelijk. Het in de vaart der volkeren meegesleurd worden ging aan de Oosteindse ponysport niet voorbij.

Er klinkt een beetje weemoed door in de stem van de man die 16 jaar lang voorzitter en commandant was van "De Trouwe Vriendjes".

Hij wordt weer laaiend enthousiast als hij de kleine ponyruitertjes van toen, nu als vader of moeder van a.s. ruitertjes tegenkomt.

Bij het buurten straalt de vriendschap ervan af.

Ze blijven hun clubnaam "De Trouwe Vriendjes" alle eer aandoen.

Het is de bewogen mens ten top, als hij besluit met te zeggen dat het hem pijn doet, dat enkele van de trouwe vriendjes er niet meer zijn.

DE OUDSTE TRAMREIZIGER

**PORTRET VAN:
TOON BLIJLEVENS,
VOORHEEN GROENENDIJK,
OOSTEIND.**

H. Eemkunde zat deze keer wat krap in z'n tijd. Het lukte hem niet de kopy over "De Oosteindse Mens" op tijd klaar te hebben.

Daarom deden we een greep in het archief van de Heemkundegroep Ulendonc.

In 1990 wijdden onze vorsers een heel boekje aan "De Zuider Stroomtram". Een van de verhalen daaruit vertelt over Toontje Blijlevens, onze oudste tramreiziger. We vonden het goed passen in onze reeks "De Oosteindse Mens" en drukken het daarom integraal af.

TOON BLIJLEVENS, ONZE OUDSTE TRAMREIZIGER

Als Heemkundige kring vonden we het van historische waarde om een babbeltje met Toon te gaan maken. Hij is ook onze oudste inwoner en zijn tramervaringen mogen niet verloren gaan.

De 92-jarige doet de deur al open voor ik bij de klink kan. Meneer Blijlevens doet zijn naam zichtbaar eer aan. Hij ziet eruit alsof hij pas aan zijn A.O.W. begonnen is.

Aan zijn keukentafel met een stok kaarten binnen handbereik, zetten we een boom op. Om niks te missen had ik een pen en schrift bij me.

Ze waren thuis met 6 jongens. Toontje was de vierde in de rij van een sterk geslacht. Moeder werd 96, een tante liefst 102. Zijn eerste tramervaring dateert van 84 jaar terug. Als 8-jarige jongen mocht hij samen met zijn vader en moeder voor het eerst met de tram mee naar Oosterhout.

Het was toen Toontje zijn beurt. Met zijn neus tegen het raam gedrukt schoten de akkers, de koeien, de huizen aan hem voorbij. Ze bekeken de winkels, bewonderden de grote kerk midden op de markt, brandden een kaarsje en keerden per sneltramvaart weer huiswaarts.

Toons volgende ervaring was minder romantisch. Een van de machinisten stookte bij het naderen van Oosteind het vuur telkens zo hard op, dat de vonkjes in het rond vlogen. Het heeft heel wat wegbermen gekost en men zegt dat er ook een schuur in de vlammen opging.

Toon is een begenadigd verteller. Veel niet-trambelevenissen putte hij uit zijn geheugen. Zijn vogeltjes voerden wel de "boventoon". De grote lege kooien op zijn achterplaats zijn er de stille getuigen van.

Het wel en wee van de schoenfabriekjes uit de hele streek kwam aan de orde. Daar had Toon als schoenmaker zijn brood verdiend.

Als 27-jarige was hij met Toke Weterings gehuwd. Ze woonden eerst in een stukje van de grote schuur van Janus Dekkers. En na een paar jaar kon hij met hard werken en sparen z'n eigen huisje aan de Groenendijk betrekken. Ze kregen 7 kinderen: Nico, Rie, Tini, Cor, Jo, Net en Anton.

Toen Nico 8 jaar was mocht hij met de tram mee naar Oosterhout, tesamen met zijn vader en moeder. Ze bekeken de winkels, bewonderden de grote kerk midden op de markt, brandden een kaarsje en keerden per sneltramvaart weer huiswaarts.

Met Toons laatste ervaring werd me pas goed duidelijk dat we steeds afdwaalden van ons onderwerp.

In 1937 kochten de Duitsers de tram, de rails en al het ijzer op om het om te smelten en tot oorlogstuig te verwerken.

In mei 1940 werd juist door een Duitse bom Toons huisje zwaar beschadigd. "*Waar een rails allemaal niet goed voor is*", klinkt hij meewarig.

Toen zoon Nico getrouwd was, kon zijn oudste niet meer met de tram mee.

Bij het verlaten van de werft viel het me op, dat Toontje zo parmantig stapte. Het fietsen en te voet gaan had hem zichtbaar lenig gehouden.

Een geluk, dat hij zo weinig van de tram gebruik had gemaakt, ging het door me heen.

